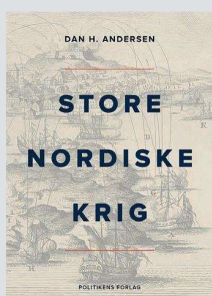




TEKST: ERIK BO BRUHN, OBERST, OG HENRIK YDE, DR.PHIL., LITTERATURHISTORIKER

Nordiske skæbneår

Man bør interessere sig for Store Nordiske Krig, der ikke blot er navnet på et særdeles velfortalt mammutværk, men ligeledes navnet på den krig, der rasede i begyndelsen af 1700-tallet, og som har været definerende for det nuværende Danmark og Norge



Titel / Store Nordiske Krig
Forfatter / Dan H. Andersen
Sidetæl / 1.112 i to bind, illustreret med kort og samtidige portrætter, noteapparat, kildefortegnelse og personregister
Pris / 600 kr.
Forlag / Politikens Forlag 2021

Dan H. Andersen har skrevet et storværk (3.132 gram!) om den sidste og længste af de mange krige, der siden 1563 rasede mellem Danmark og Sverige. Værket er resultatet af årtiers forskning, som undervejs også har givet os en monumental biografi om søhelten Tordenskjold (2004).

Når der i dag er grund til at interessere sig for disse krige, er det, fordi de set fra dansk-norsk side i langt højere grad end De Slesvigske Krige i 1800-tallet har defineret det nuværende Danmark og det nuværende Norge. Slutresultatet blev nemlig den endelige afståelse af de kernerlandske Skåne-lande og de kernenorske provinser Bohuslen, Herjedalen og Jemtland, hvorimod De Slesvigske Krige – set efter folkeafstemningen i 1920 – kun berøvede Danmark det tyske Holsten og den tysksindede, sydlige del af Slesvig. Men sådan så det ikke ud fra hoffet i København i 1600- og 1700-tallet, længe før der var noget, som hed folkeret. De danske konger (som talte tysk til daglig) var mere optagede af at bevare deres små og store

nordtyske besiddelser end af at engagere sig helhjertet i en generobring af deres tabte skandinaviske provinser. Krigene inddrog i øvrigt mange andre stater, Polen, Sachsen og en lang række tyske småstater, men navnlig Rusland, og med stormagterne England og Nederlandene i kulissen.

Fra dansk side er vi vant til at betragte Sverige som sejrherren i disse krige; men set med svenske briller blev slutresultatet en ydmygende reduktion af et mægtigt imperium til en stat af det nuværende Sveriges størrelse. Imperiet havde omfattet Finland, de baltiske lande, betydelige nordtyske landområder og bidder af det nuværende Rusland. Men Rusland blev sejrherren og den nye baltiske stormagt. Nogle svenskere betragter vist stadig Finland med følelser ikke ulig dem, visse danske omfatter Sydslesvig med: det tabte land.

Episk krigshistorie med virtuost overblik

Om alt dette får vi god besked af Dan H. Andersen. Blandt moderne episke krigshistorikere er han i slægt med engelske Antony Beevor: Begge fører læseren rundt i krigenes kaos med virtuost overblik over kilderne og med levende sans for anskueliggørelse på alle niveauer fra generalstabenes til den menige soldats og civilistens. Man kommer så tæt på krigens aktører, at man nærmest får et familiært forhold til dem. Dan H. Andersen lader os sidde i stue med alle betydende spillere i Store Nordiske Krig. De nordeuropæiske kongehuse og fyrstendømmer var en geografisk udstrakt fætter-kusine-fest med alle de drømme og intriger, man kan forestille sig. Og læseren får et kig bagom de historiske kulisser med hemmelige snoretræk og faldlemme. Midt i petitesser og ture ud ad flere

tangenter formår Dan H. Andersen at bevare et køligt overblik og levere sine vurderinger, efterrationaliseringer og klare analyser.

Det lykkes således meget flot at påvise aktørernes forudsætninger for at træffe de afgørende beslutninger. Det gælder for alle parter i konflikterne, at mange væsentlige beslutninger hvilede på en blanding af forudfattede meninger, gammelt nag, ønske om hævn og datidens ikke altid opdaterede efterretningsbillede. (Således ser jo heller ikke aktuelle krige altid ud til at være planlagt på et retvisende efterretningsgrundlag.)

Tidens diplomatiske drøftelser foregik ofte over afstand ved hjælp af post- og kurérsystemer. Og grundlaget for en aftale kunne ofte være skredet i en brevveksling med op til et par måneder mellem spørgsmål og svar. Også den gang var præcis kommunikation en afgørende faktor for såvel diplomaten som krigeren.

Frederik 4. – en troløs fedtsyl

På dansk side er hovedpersonen Frederik 4. Vi lærer ham godt at kende gennem mange fyldige beskrivelser i krigens og fredens forskellige faser, men Dan H. Andersen kan også skære igennem: ”I forhold til sin farfar var Frederik 4. en troløs fedtsyl”. Hertil kan føjes, at kongen i flere situationer optrådte mere som bogholder end som statsoverhoved. Forfatteren stikker kniven dybt i såret og uddyber: ”Frederik 4. er et eksempel på, at en middelmådig begavelse med anvendelse af al sin energi, snuhed, beslutsomhed og hensynsløshed kan opnå noget, der minder om storhed”.

Det kan undre, at Frederik 4. var mere optaget af Slesvig-Holsten end af Skåne, der havde været en dansk landsdel siden 800-tallet. Men efter fredsslutningen i 1660, der kunne være blevet en endnu større katastrofe for Danmark, stod det helt klart, at stormagterne England, Nederlandene og Frankrig, senere i 1700-tallet også Rusland, lagde meget vægt på, at Øresund ikke blev behersket af ét land. Og det budskab fattede Frederik 4., selvom det givetvis ikke bekom ham vel.

Karl 12. – kriger og troppefører med taktisk sans

En anden markant person i Store Nordiske Krig er svenskekongen Karl 12., kriger og troppefører, der i sommeren 1700 to gange bombarderede København og desuden fik

reduceret den danske flåde. Han gennemførte en landgang i Humlebæk – noget af et logistisk kunststykke – med en så tilpas stor styrke, at han kunne have fjernet København fra landkortet. Så galt gik det dog ikke, men Frederik 4. blev tvunget til en ydmygende fredsaftale. Det er et godt eksempel på, at krig drejer sig om at påtrykke fjenden sin vilje; men det blev dog heller ikke, som Karl

12. havde ønsket sig. Ingen af de europæiske stormagter syntes som sagt, at Øresund skulle beherskes af kun én nation, og det gjaldt også Sverige.

Herefter er Karl 12. i felten resten af sit liv. I slaget ved Narva i det nuværende Estland 30. november 1700 står den svenske styrke på kun 11.000 mand overfor en russisk hær på 30.000-35.000 mand. Men

Karl 12. kan sin krigshistorie og gennemfører et slag, der taktisk ligner Alexander den Stores sejr ved Gaugamela 331 f.Kr. Karl 12.s rytteri gennembryder den russiske linje, og herved ødelægger han fjendens mulighed for en sammenhængende kommandoføring. De disciplinerede russiske formationer opløstes derefter til horder af flygtende soldater. Og Karl 12. er med helt fremme i de hårde kampe. Denne for soldaterne kampmoral-boostende adfærd præger ham i stort set alle slag de næste godt 19 år. Før krig – det kunne han.

Dissekering af et krigsforløb med udblik til det moderne Norden

Med et meget omfattende kildemateriale i ryggen får Dan H. Andersen hægtet historien op på personer, hvis hensigter og indsigter virkelig fornemmes. Mange store planer er nedfældet i kilderne og kan citeres, hvorimod aktørernes faktiske viden på de afgørende tidspunkter er knap så fyldestgørende, hvorfor planerne ofte lider skibbrud.

Et slag kan være svært at forstå. Og der er mange af dem. Men Dan H. Andersens levende beskrivelser understøttet af kortskitser bringer læseren i mål. Et par steder kunne man godt have ønsket, at tidligere tiders store folde-ud-kort havde været til rådighed. *Store Nordiske Krig* er næppe et værk, som man læser fra perm til perm, i ét stræk. Man er bedre tjent med at eje bogen som opslagsværk og med at nyde den i mindre bidder. Sådan fordojer man nok bedst Dan H. Andersens listige og velskrevne dissekering af et krigsforløb, der kom til at definere det moderne Norden, herunder det moderne Danmark. ■